

20È ANIVERSARI DE LA MORT DE MERCÈ RODOREDA

>>>

Aquesta feina, però –i especialment revisar, completar, triar, ordenar–, l'hauria hagut de fer l'autora, i sempre ens quedarà la recança que el llibre en què són finalment publicats, gràcies a Mohino, els seus poemes és un llibre pòstum, construït amb l'ofici de qui n'ha tingut cura. Aquesta circumstància suscita una sèrie de qüestions d'ordre filològic que no és ara el moment de plantejar però algunes de les quals –sobretot les d'ordenació, on es barregen criteris de datació indirecta amb altres de contingut i relació dels poemes entre ells– no són irrelevantes amb vista a la interpretació, a la lectura d'aquest centenar llarg de poemes.

Es tracta d'una poesia retòricament suplementada. Així, no hi manquen alliteracions (per exemple, en el sintagma "marinada amarga" dues síl·labes *mar* anticipen el substantiu *mar* als versos 2-3 del poema II; trobem *bardissa*, *braç*, *nard* en dos versos seguits del poema XLII), hi ha sovint rimes internes (per exemple, *nit* a la síl·laba tercera del vers 1 i *mosquit* a la mateixa síl·laba del vers 3 del poema C; en els decasíl·labs, alternant entre les síl·labes 4 i 6: per exemple, *crucificat* a la síl·laba 6, *tallat* a la 4 i *soledat* a la 6 dels versos 4, 11 i 13 del poema XXXVI) i són freqüents les repeticions intensives d'un mateix mot fins en el mateix vers (per exemple "Agonia de llum! Tèbia agonia" és el cinquè decasíl·lab del poema XXXVIII i "Dolça, dolça. Aigua dolça" el novè heptasíl·lab del XCVI).

La forma predominant és el sonet (Mohino n'ha publicat algun d'inacabat, com el XXII) i el vers més freqüentment usat el decasíl·lab, però també hi ha alexandrins. I alguns heptasíl·labs, tant en sèries de sonets (així la que forma *Bestioles*) com en les *cançons* que el curador ha intercalat entre els sonets en *Món d'Ulisses*. Els versos editats són sempre isosíl·làbics en cada poema. Els decasíl·labs i els alexandrins solen ser de ritme iàmbic. De vegades algun decasíl·lab té rima interna, com el vers 3 del poema XVIII ("Mireu aquesta mà de palmell pla") i de vegades rimen entre ells els hexasíl·labs inicials de dos alexandrins seguits (així "Pantera de la nit!" i "la copa dins del pit" en els versos 1 i 2 del poema LIX). També els heptasíl·labs solen ser de ritme iàmbic, tot i que no hi manquen coriambes inicials, com "l'herba negreja" al vers 2 del poema LXIX.

Normalment no hi ha encavallaments, de manera que el vers s'hi sent molt clarament. S'hi observen poquíssimes irregularitats mètriques (una, per exemple, que *pacient* és comptat com a bisíl·lab al vers 12 del poema VIII i com a trisíl·lab al vers 13 del poema X i al 9 del poema LXXI). La dicció és a voltes un pèl emfàtica, també com a conseqüència dels signes d'interjecció, àdhuc precedits de la marca explícita (*oh*, per exemple, dues vegades al poema XXXVI); i també són abun-

doses les oracions interrogatives, algun cop força llargues (tant que, en ocasions, com en el poema XLVIII, en falta el signe gràfic). Algun cop l'acumulació d'exclamació i interrogació en un mateix vers (per exemple, en el 9 del poema XI: "Viure? Per què? Oh corba de periples!") pot contribuir a fer-lo feixuc. Quant a la rima, és rica. Poques vegades, per exemple, un participi rima amb un participi (una, per confirmar la regla: *despintades* amb *esventrades* al poema LXX). De la mateixa manera com, no sent freqüents els encavallaments, quan n'hi ha un sol ser contundent i fer un cert efecte (per exemple, entre els versos 3 i 4 del poema XCI: "i les flors menyspreo, car / vull la nit que tot ho enllaça"), així mateix algunes rimes artificioses resul-

mes– allò que els fa sorprenents, inesperats. Es pot veure llegint-ne un, que proposo que sigui el XVII. En ell una "noia morta" és, d'entrada, com un riu ("Com una cinta d'aigua que travessa / l'obaga verda") i, després, el riu és com si sospirés ("sospirant tot just"), com si s'acomiadés, veloç, d'alguns llocs per on passa ("i és tota adéus en el penyal adust") i es precipités, encara, en altres llocs ("i en el pendís enganyadora pressa"). Dos gerundis afegeixen, sense marca de contradicció, els dos atributs de l'aigua del riu que, des dels grecs, l'equiparen a la vida ("sempre passant i sempre romanent") per introduir encara una altra comparació que lliga el moviment, el pas, amb el vol ("com si fos ala" i la permanència amb la fixesa i l'arbre "i

l'aigua– que, resultant dels focs que l'estació fa encendre, munta *tort* per l'aire i agre per la llenya cremada –potser les argelagues mateixes– cap al cel. Fins aquí tot era en tercera persona –i la "noia morta" del títol era viva. Però en una seqüència introduïda per una comparació. Ara, al final del primer tercet, trobem dos punts i en el tercet que tanca el poema –sense deixar de ser en tercera persona, però amb la introducció d'un nou subjecte, "la mort"– qui parla és la noia morta: "a llunyanies meves decantada, / la mort va deturar-me amb una unglada, / ai l'adormida soledat del gel!". L'últim vers recupera així el curs d'aigua i l'hivern, que l'ha convertit en gel; o sigui, la noia i la mort.

D'altra banda, aquest mateix poema pot il·lustrar els problemes de l'ordenació. Mohino l'ha inclòs dins *Món d'Ulisses*, i ha fet bé, perquè en la mena d'índex d'aquest llibre, escrit per Rodoreda, que ja he dit que hi ha a l'Arxiu, figura aquest poema. Tanmateix, ara que l'hem llegit, si el lector atent llegeix pel seu compte els poemes XI i XII (l'últim d'*Albes i nits* i el primer de *D'amor i de mort*) constatarà tot de coincidències lèxiques, fraseològiques, d'imatgeria, entre aquests dos poemes i el XVII.

CRITERI D'ORDENACIÓ

Món d'Ulisses és un llibre segur, quant als poemes que el componen, i Mohino ha pogut comptar amb un criteri objectiu d'ordenació –l'ordre dels fets narrats en l'*Odissea* homèrica, que no és l'ordre cronològic de composició de Rodoreda, que coneixem perquè en l'Arxiu n'hi ha 23, si no els he comptat malament, de datats (i quatre més d'*Albes i nits*). Tornant a *Món d'Ulisses*, altres esborranyos i poemes de l'Arxiu tenen tema odisseic, com la cançó que comença "Terrissaires, mercaders", en boca de Melanti, que hauria d'anar després de l'actual poema XXXI; també es reconeix en un altre poema de l'Arxiu el tema de les vaques del sol, i altres encara en alguns esbossos.

Els poemes ordenats a *Illa dels lliris vermells* són sonets, acabats o a mig escriure (els tres últims), en heptasíl·labs, els quals es distingeixen dels de *Bestioles* perquè no semblen formar part d'un bestiar (llevat potser del fragment LXXXVI).

Els dos llibres *Albes i nits* i *D'amor i de mort* són els que han demanat més intuïció de Mohino: aquells en què tenia menys dades objectives; i, de més a més, en algunes carpetes de l'arxiu poemes de *Món d'Ulisses*, es troben entre altres de *D'amor i de mort*, com ara el XXX entre el LIX i el XXXIX. Tanmateix, Mohino té en compte si els sonets són de decasíl·labs o d'alexandrins i el seu ordre es basa sempre en una lectura atenta i enamorada de la poesia de Rodoreda. I és gràcies a ell que ara podem llegir-la, com he començat dient, i és per la feina

que ha fet que ara és més fàcil acostar-se a l'Arxiu i anar precisant i plantejant problemes.

No voldria acabar aquest article un pèl afectat de tecnicismes sense referir-me al valor de la poesia de Rodoreda. Cal dir d'entrada que, atesa la formació del llibre, hi ha poemes sensiblement inferiors a la majoria, però que en conjunt són excel·lents –tal com he mirat de mostrar amb la lectura del XVII–. D'un extrem a l'altre, els cent cinc poemes són recorreguts per la mort, la crueltat i la ironia. És veritat que és dat de veure-hi també la voluntat de Rodoreda de parlar d'amor, i ella mateix es queixa en una carta a Carner (la 31) que, malgrat l'evocació dels morts, "el tema de la mort no serà pas el tema preponderant de *Món d'Ulisses*"; se'n queixa en el sentit que es veu que no voldria que els lectors trobessin que l'és, però en reconeix a continuació l'evidència: "Però aquests dies és per a mi la línia de menor resistència". Jo trobo que ho era i ho va continuar sent. De fet, d'altra banda, moltes imatges de l'amor són equiparades a les de la mort, tal com basten a demostrar els dos versos en què Agamèmnon moribund constata, en el poema XIV, que "mon panteix amb el d'ella es barrejava, / igual que abans damunt el llit de flors". O també el que conclou davant Eva Adam tot just expulsat del paradís en el poema XLIX: en definitiva el paral·lel, la vella companyia que es fan, en la nostra tradició, Eros i Tàntos. Aquesta mena de trobada dels contraris és una clau de lectura d'aquesta poesia. Poden confirmar-ho els poemes II, sobre Jesús quan és engendrat en Maria (la pluja d'or prové d'un altre mite, ara grec, el de Zeus i Dànae), i LII, sobre Maria al peu de la creu on agonitza o ja és mort el seu fill. La mica d'ironia que hi ha en el primer és vençuda per la tristesa de la donzella, la que culminarà en el lúcid, desolat dolor del següent. En aquest sentit el poema I, *Barrejadors de ciutats*, que és diguem-ne sobre la *Iliada*, pot resultar simptomàtic, perquè Troia és la mort i el darrer tercet explica que els mortals la portem dins des de la panxa de la mare.

És a dir, aquests poemes del que més parlen, del que més imatges proporcionen és de la vida com a camí cap a la mort; de la mort com a destí ineludible. De vegades l'amaniment d'aquesta evidència és la desolació fins a la mala bava, com s'esdevé en les cançons de les molineres, o senzillament la ironia entre tendra i tallant (així les serventes castigades per Ulisses i els seus entorn "de puntetes... a l'altra vida / amb els caps una mica decantats" en el poema XXXI). Aquesta ironia punyent –de vegades fa pensar en Èspriu–, que suaument inquieta o talla suaument, abrupta i aparentment plàcida, es realitza amb gran originalitat en el bestiar. *Bestioles*, tot

Rodoreda va ser molt estimada pels lectors

ten plenes d'efecte (així, la conjunció *i* rima amb *existir* al poema LXXII).

Pel que fa al lèxic, també és ric (un exemple: hi ha formes dels verbs *esbarrellar*, *enllarar-se*, *desembridar*, *agemolir* i *esbalair* en un sol poema, el XXXVIII). Pot observar-se que els substantius van sovint acompanyats d'un adjectiu, usualment postposat, o d'un complement del nom, més d'un cop fins a formar un vers, en els heptasíl·labs (per exemple "la llet blanca de la lluna" en el poema LXXXVIII); o bé tenen una oració de relatiu a continuació fins a constituir un decasíl·lab (per exemple "estranger que t'entornes cap a la teva mort" al poema III). En general els límits del vers solen ser límits sintàctics.

POEMES SORPRENENTS

Els poemes no són senzills. Però les dificultats que presenten no provenen només de l'ús extremat de metàfores –o de l'ús de metàfores extremes– ni tampoc d'estructures sintàctiques complexes (a tot estirar, hi ha força comparacions, que solen ser amplificades mitjançant complements circumstancials, aposicions i coordinades). És la manera com se succeeixen i es relacionen les imatges en el poema –i tot al llarg dels poe-

fos arrel alhora"). Posats a seguir el curs de l'aigua, no és estranya ni l'evocació de la branca a tocar d'aquest curs ni la de l'ocell que acaba d'envolar-se'n –de fet la branca fa part de l'arbre, que per l'arrel roman, i l'ocell ja era metonímicament contingut en l'ala d'abans– però aporta una suggestió particular que la relació del curs d'aigua amb l'ocell i amb l'arbre sigui de fidelitat ("fidel al blanc que es groxa al seu devora / i a l'ocell que el deixà ploma-batent"). En aquest punt, introduït per una *i* de coordinació i prou –però comencen els tercets– arriba de cop sobte l'hivern ("i ve l'hivern"), el qual, mitjançant una simple aposició, esdevé "el magre rapissaire / d'allò que es mou, amb argelagues d'aire, / tort de fumeres agres cap al cel". A més de l'element nou, no preluat, que representa l'arribada de l'hivern, sorprèn que li sigui atribuït en aposició el substantiu *rapissaire* (trobo un testimoni de l'ús d'aquest terme com a adjectiu; cap més com a substantiu) però, al capdavant, ja s'entén que el que vol dir és que el fred s'enduu la vida, el que es mou: el fred significat l'hivern és "les argelagues d'aire" –les agulles del fred que punxen– i el fum –contrapunt del curs de

>>>